

ОСВІТНІ РЕФОРМИ ТА ІННОВАЦІЇ

УДК 37.013.83

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ КОРПОРАТИВНОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ США

Ірина Литовченко

У статті з'ясовано філософські засади корпоративної освіти у США, що визначають її основні ідеї, принципи й ціннісні підходи, а відтак обумовлюють мету й завдання, курікулум, методи, процесуальні особливості навчання. Здійснено аналіз концептуальних особливостей основних філософських течій, які на різних історичних етапах мали визначальний вплив на корпоративну освіту як складову освіти дорослих США: гуманізму, лібералізму, прогресивізму, біхевіоризму, радикалізму (або критичної філософії); визначено, що домінують у цій галузі ідеї гуманізму, які найбільше відповідають прагненню американського суспільства до демократії, досягнення якої забезпечується освітою й особистісним розвитком громадян.

Ключові слова: корпоративна освіта, освіта дорослих, філософські течії, лібералізм, прогресивізм, біхевіоризм, гуманізм, радикалізм, критична філософія, США.

Перехід України до ринкової економіки ставить нові завдання перед сучасною освітою. Особливої гостроти як для підприємств та організацій, так і для всього суспільства в цілому набуває проблема забезпечення конкурентоспроможності, що безпосередньо залежить від рівня професійної компетентності працівників. В умовах, коли професійна освіта не встигає адаптуватися до потреб економіки, завдання підготовки кадрів для сучасного виробництва бере на себе корпоративна освіта, яка здійснює навчання, перепідготовку й підвищення кваліфікації працівників компанії. Вивченню різних аспектів корпоративної освіти присвячено праці вітчизняних і зарубіжних учених: К. Аргіріса (С. Argiris), О. Березкіної, С. Бабушко, А. Кир'янова, В. Кузнецова, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, Н. Пазюри, П. Сенжа (Р. Senge) та ін. Однак проблема філософського підґрунтя корпоративної освіти у США потребує подальшого аналізу. З огляду на це, метою нашої статті є визначення філософських засад корпоративної освіти як складової освіти дорослих США.

Філософія освіти – це концептуальна основа, що визначає її основні ідеї, принципи й ціннісні підходи, а відтак обумовлює мету й завдання, курікулуми, методи, процесуальні особливості, роль учня й викладача. Філософія визначає політику в цій галузі, дає змогу поєднати теорію і практику, сприяє цілісному розумінню й подальшому розвитку корпоративної освіти. К. Лосон (К. Lawson) звертає увагу на динамічність і змінність філософії як дисципліни, яка

формується під впливом соціокультурних і політичних умов. Учений зазначає, що «філософія й освіта тісно переплітаються між собою, а також з освітніми цінностями нашого суспільства. Вони здійснюють взаємний вплив одна на одну й одночасно перебувають під впливом одна одної. Освіта дорослих – це сукупний продукт низки сил, які діють у суспільстві, а освітні ідеї визначаються політичною філософією та освітніми теоріями» [2, с. 289]. Оскільки корпоративна освіта є складовою освіти дорослих, розглянемо основні філософські течії, які мають найбільший вплив на цю галузь. Обґрунтуванням філософських засад освіти дорослих займалися Г. Бідер (H. Beder), Р. Брокетт (R. Brockett), Д. Еліас (J. Elias), Д. Еппс (J. Apps), Ш. Мерріам (S. Merriam) та ін. Зосередимо увагу на таких п'яти основних філософських напрямках з огляду на їх значущість для галузі: лібералізм, прогресивізм, біхевіоризм, гуманізм, критична, або радикальна філософія.

Найстарішою освітньою філософією у західному суспільстві є лібералізм. Він бере свій початок в ідеях давньогрецьких філософів, перших та середньовічних християнських богословів, учених епохи Просвітництва. Метою освіти вважалося виховання розумних, обізнаних, культурних та високоморальних громадян. Уперше в Північній Америці ця філософія знайшла застосування в коледжах, заснованих колоністами, що оселилися на новому континенті. Основними дисциплінами, що викладалися в цих закладах, були філософія, стародавні мови, образотворче мистецтво та релігія [4]. Лібералізм залишався домінуючою філософією у практиці освіти дорослих Сполучених Штатів Америки до середини ХІХ ст. Яскравими прикладами впливу лібералізму на освіту дорослих можна вважати діяльність Бенджаміна Франкліна та створеного ним клубу Джанто, де обговорювалися політичні, філософські й етичні проблеми; ліцейний і шатоквіанський рухи; створені у цей період школи для дорослих, інститути й університети. Як тепер, так і тоді цінностями ліберальної освіти вважалося набуття знань, розвиток раціонального мислення та здатності до критичного аналізу.

Проте, починаючи з другої половини ХІХ ст., у час запровадження індустріалізації, вона поступилася місцем іншій філософській течії, прогресивізму, яка більшою мірою відповідала потребам індустріального суспільства. Ця філософія бере початок з ідей прагматизму, який відійшов від традиційного, авторитарного навчання і вбачав особливу цінність у знаннях, набутих на основі практичного досвіду та спостереження, надаючи першочергового значення практичній раціональності у вирішенні соціальних проблем, визнаючи роль особистого досвіду учня у навчанні, вважаючи, що освітяни разом із політиками й філософами повинні займатися активною громадською діяльністю, спрямованою на розвиток та вдосконалення суспільства.

За словами Д. Еліаса та Ш. Мерріам, «після Громадянської війни суперечка між захисниками ліберальної освіти та прихильниками більш прогресивної та прагматичної освіти все більше загострювалася. Середня освіта набувала більшого професійного спрямування, оскільки до курикулуму почали входити професійні та практикоспрямовані дисципліни. У цей час прогресивна освіта почала домінувати на національній арені» [1, с. 49].

Найяскравішим представником цього напрямку є Джон Дьюї, який відобразив ідеї прогресивізму в конкретних освітніх завданнях і їхніх програмах, тим самим «поставивши освіту в саме серце соціальних реформ» [1, с. 49]. Основні принципи освітньої філософії Д. Дьюї знайшли відображення в освіті дорослих у цілому та корпоративній освіті як її складовій зокрема. Серед них: розширене бачення освіти, не обмежене уявленнями ліберальної освіти; зосередження основної уваги на учневі, його потребах, досвіді, а не на визначеному наперед змістовому наповненні програми; використання наукової методології, зокрема, проблемного методу навчання, що базується на досвіді тощо; зміна ролі викладача – перехід від авторитарного викладання до фасилітаторства; усвідомлення освіти як інструменту суспільної діяльності та суспільної зміни [4].

Розвиток прогресивізму у США відбувався одночасно з розвитком галузі освіти дорослих у цій країні, а отже, мав усебічний і глибокий вплив на неї. Починаючи з 1930-х рр., ті, кого вважають основними постатями в освіті дорослих, її творцями, зокрема, Дороті Фішер (Dorothy Fisher), Алейн Лок (Alain Locke), Едуард Ліндемман (Eduard Lindeman), Малколм Ноулз (Malcolm Knowles), Сіріл Хаул (Cyril Houle) та ін., перебували під значним впливом ідей прогресивізму. У освіті дорослих вони знайшли своє відображення у програмах громадянської освіти, муніципальній системі навчання дорослих, кооперативних курсах пропаганди сільськогосподарських знань, значній частині програм базової освіти дорослих, програмах Американської асоціації освіти дорослих. Як зазначають Ш. Мерріам і Р. Брокетт, численні сучасні програми освіти дорослих також дотримуються принципів прогресивізму [4].

Лібералізм та прогресивізм мають деякі спільні риси. Насамперед, обидві філософії ставлять за мету розвиток навичок критичного мислення, виховання обізнаних, культурних громадян як основи демократичного суспільства. Проте вони різняться за методами навчання, змістом куррикулумів, роллю викладача та учня.

У ХХ ст. на основі низки відкриттів у психології виник новий філософський напрям – біхевіоризм. Він був заснований у 1920-х рр. Д. Уотсоном і набув подальшого наукового розвитку у працях Б. Скіннера у 1930-х та 1970-х рр. На думку біхевіористів, поведінка людини психологічно обумовлена попередньо сформованими умовними реакціями та особливостями її зовнішнього середовища. Людські реакції на зовнішні стимули визначаються емоціями, почуттями, інтелектом людини. Біхевіоризм розглядає навчання як зміну поведінки. Основна увага дослідників зосереджена на поведінці учня, яка є вимірюваною реакцією на стимули зовнішнього середовища. Значний внесок у розуміння навчання зробив Е. Торндайк (E. Thorndike), який, використовуючи у своїх експериментах тварин, дослідив, що за допомогою повторюваних дресировок методом покарань і заохочень певні зв'язки між стимулами й наступною поведінкою чи реакцією зміцнюються або послаблюються залежно від наслідків поведінки [6]. Проте основну роль у привнесенні ідей біхевіоризму в освіту відіграв Буррус Скіннер (Burrhus Skinner). Саме він один із перших почав втілювати в систему освіти ідеї про закріплення умовних

рефлексів, методику вироблення умовного рефлексу тощо. Б. Скіннер забезпечив філософське підґрунтя філософії біхевіоризму [5]. Учений вважав, що, створюючи відповідне середовище для отримання бажаних реакцій, ми можемо контролювати людську поведінку і, таким чином, удосконалювати суспільство, разом із тим забезпечуючи виживання людської раси в цілому.

У філософії біхевіоризму виняткове значення для виживання людства мають ретельно розроблені освітні програми. Роль викладача полягає в забезпеченні певних змін у зовнішньому середовищі, які приводять до бажаної зміни поведінки. Ідеї біхевіоризму та результати досліджень у цій галузі мають суттєвий вплив на професійну освіту й підготовку дорослих [3].

Гуманізм, як і лібералізм, зародився у вченнях грецьких і римських філософів, ідеях італійського Ренесансу та епохи Відродження XVIII ст. Ця течія стала викликом для біхевіоризму як домінуючої філософії перших десятиліть ХХ ст. Гуманістичні філософські ідеї мали значний вплив на розвиток гуманістичної психології, відомої під назвою «третя сила». Психологи-гуманісти заперечували ідеї детермінованості людської поведінки, проголошені біхевіористами. До середини 1950-х рр. у працях видатних психологів А. Маслоу, К. Роджерса, Ш. Бюлера, Д. Бьюдженталя утверджувалися гуманістичні погляди на природу людини та її навчання.

Філософи-гуманісти вважали, що людина за своєю природою добра, вільна, незалежна істота, здатна здійснювати вибір способу своєї поведінки. Гуманісти також утверджують поняття «само», яке відображає потенціал для особистісного зростання, розвитку, самореалізації. Воно передбачає відповідальність особистості за свій розвиток, який також дає користь людству в цілому. Ці положення повністю відповідають демократичним цінностям американського суспільства, які надають особливого значення незалежності, особистісному зростанню та саморозвитку, і на їх основі сформувалася практика сучасної освіти дорослих у США.

Критична, або радикальна, філософська думка в освіті дорослих у Сполучених Штатах Америки з'явилася в кінці 1960-х – на початку 1970-х рр. у працях Паоло Фрейре та Івана Ілліча. Їхня діяльність вважалася «радикальною в політичному сенсі, оскільки вони використовували освіту для запровадження соціальних, політичних та економічних змін у суспільстві» [1, с. 139].

Критична філософія базується на ідеях Карла Маркса про те, що капіталізм створює таку класову структуру, за якої панівний клас володіє засобами виробництва і таким чином контролює й експлуатує робітничий клас. Для встановлення рівноправності в суспільстві необхідні революційні зміни в соціальній, політичній та економічній сферах. Радикалізм і прогресивізм поєднує прагнення до соціальних змін, але останній, на відміну від першого, не закликає до зміни існуючої системи, натомість вважає демократичний устрій у своїй основі справедливим і виступає за зміни лише з метою вдосконалення існуючої системи. Представники радикальної філософії критикували освіту дорослих за надмірне захоплення інформаційними технологіями й нехтування громадською діяльністю. Ш. Мерріам і Р. Брокетт зазначають, що в цілому, на відміну від інших філософських течій, критична філософія не мала

вирішального впливу на практику освіти дорослих у Північній Америці, що не дивно з огляду на значення, яке американське суспільство надає освіченості громадян, демократичному способу життя, особистісному розвитку, ефективності й відповідальності [3].

Здійснене дослідження дає змогу зробити висновок: філософські принципи й ціннісні підходи до освіти на різних історичних етапах визначалися лібералізмом, прогресивізмом, біхевіоризмом, гуманізмом, радикалізмом, або критичною філософією. Зазначимо, що домінуючими у цій галузі можемо вважати ідеї гуманізму, які найбільше відповідають прагненню американського суспільства до демократії, інструментом досягнення якої є освіта й особистісний розвиток громадян.

До перспективних напрямів подальших досліджень належить аналіз теорій навчання, які мали визначний вплив на розвиток корпоративної освіти у США.

Список використаних джерел:

1. Elias J. L. *Philosophical foundations of adult education* / J. L. Elias, S. B. Merriam. – Malabar, FL: Krieger, 1994. – X, 253 p.
2. Lawson, K. H. 1991, «*Philosophical foundations*» in *Adult education: Evolution and achievements in a developing field of study*, eds J. M. Peters & P. Jarvis, Jossey-Bass, San Francisco, pp. 282 – 300.
3. Merriam S. B. *Learning in adulthood: a comprehensive guide* / S. B. Merriam, R. S. Caffarella. – San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers, 1999. – XVIII, 502 p.
4. Merriam S. B. *The profession and practice of adult education: An introduction* / S. B. Merriam, R. G. Brockett. – San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2007. – XX, 375 p.
5. Skinner B. F. *Beyond freedom and dignity* / Burrhus F. Skinner. – New York: Knopf, 1971. – 225 p.
6. Thorndike E. L. *Adult Learning* / Edward L. Thorndike. – New York: Macmillan, 1928. – X, 335 p.

References:

1. Elias, J. L., Merriam, S. B. 1994, *Philosophical foundations of adult education*, Krieger, Malabar, FL.
2. Lawson, K. H. 1991, «*Philosophical foundations*» in *Adult education: Evolution and achievements in a developing field of study*, eds J. M. Peters & P. Jarvis, Jossey-Bass, San Francisco, pp. 282 – 300.
3. Merriam, S. B., Caffarella, R. S. 1999, *Learning in adulthood: a comprehensive guide*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, CA.
4. Merriam, S. B., Brockett, R. G. 2007, *The profession and practice of adult education: An introduction*, Jossey-Bass, San Francisco, CA.
5. Skinner, B. F. 1971, *Beyond freedom and dignity*, Knopf, New York.
6. Thorndike, E. L. 1928, *Adult Learning*, Macmillan, New York.